

YAZARAK ÖĞRENMEK

Bir Öğrenme Aracı Olarak Yazma Becerisi

Kuramsal Çerçeve ve Alanyazın

Ali Fuad YASUL

YAZARAK ÖĞRENMEK

Bir Öğrenme Aracı Olarak Yazma Becerisi
Kuramsal Çerçeve ve Alanyazın

Ali Fuad YASUL

ISBN: 978-625-382-384-9

E-ISBN: 978-625-382-387-0

DOI: 10.54637/vizetek.9786253823870

Copyright © Vizetek

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Vizetek Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Limited Şirketine aittir. Vizetek Yayıncılık'ın izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı, elektronik, mekanik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Bu kitap, basılı ve elektronik (e-kitap) formatlarında yayımlanmaktadır.

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazar(lar)ına aittir.

Yayın Tasarımcısı / Koordinatörü: Ferit RESULOĞULLARI

Dizgi & Mizanpaj: Ahmet TUNÇDEMİR

Baskı: Ankara | Ağustos, 2026

Seyranbağları Mah. İncesu Cad. 10/2 Çankaya/ANKARA

Tel.: (0312) 482 00 11

Web: www.vizetek.com.tr

E-mail: vizetekiayincilik@gmail.com

Yayıncı Sertifika No: 41575

Baskı: Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık | 47479

Ön Söz¹

Temelde dilin özelde ise yazma ediminin, sadece bir iletişim enstrümanı olmayıp öğrenmenin ve anlam üretmenin güçlü bir aracı olabileceği fikri bu çalışmanın ana önermesidir. Kişi yazarken, bilgiyi olduğu gibi aktarmaz; onu bir muhataba, bir amaca, bir türe göre yeniden kurar. Bu yeniden kurma sırasında bilgi değişir, dönüşür, eksikler ve çelişkiler görünür hâle gelir, kafa karışıklıkları kâğıda düşer. Yabancı alanyazında “Writing to Learn”, Türkçede “Öğrenme Amaçlı Yazma” olarak adlandırılan alan, kişinin yazarken bilgi/bilme ile kurduğu ilişkinin mahiyetini irdeliyor.

Elinizdeki kitap, bu alanın kuramsal zeminini ve alanyazınını okura toplu hâlde sunmak amacıyla hazırlandı. Kitap; yapılandırmacı öğrenme anlayışından başlayıp dilin öğrenmedeki rolüne, oradan yazmanın ürün temelli ve süreç temelli kavranışlarına ve nihayet öğrenme amaçlı yazmanın kuramsal dayanaklarına uzanan bir hat izliyor. Son bölümünde ise fen bilimleri, matematik ve sosyal bilimler alanlarında yürütülmüş çalışmaların bulgularını derliyor.

Kitabın omurgası, 2019 yılında Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü’nde tamamladığım doktora tezinin -yazım sonrasında alanyazına eklenen yeni kaynak referanslarıyla güncellenmiş- giriş ve kuramsal çerçeve bölümlerinden oluşuyor. Bu, okurun bilmesi gereken bir noktayı da beraberinde getiriyor: **Elinizdeki kitap, söz konusu tezin deneysel bulgularını içeren bir araştırma raporu değil.** Muş’ta bir devlet ortaokulunun iki beşinci sınıfıyla altı hafta boyunca yürüttüğüm uygulamanın verileri, öğrencilerle yaptığım görüşmeler ve bunlardan çıkan sonuçlar burada yer almıyor. Bu kitap, o uygulamanın üzerine kurulduğu düşünsel zemini anlatıyor; yani sorunun kendisini, kavramları ve alanyazını irdeliyor. Uygulama bölümü, ayrı bir çalışmanın konusudur.

¹ Bu kitap, yazarın Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Ana Bilim Dalı Sınıf Eğitimi Bilim Dalı’nda 2019 yılında tamamladığı “Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Öğrenme Amaçlı Yazma Etkinliklerinin Akademik Başarıya, Öğrenmenin Kalıcılığına ve Yazmaya Yönelik Tutuma Etkisi” başlıklı doktora tezinin güncel kaynaklarla genişletilmiş giriş ve kuramsal çerçeve bölümlerinden üretilmiştir. Tez danışmanı: Prof. Dr. Mücahit Dilekmen’dir.

Bunu bir eksiklik olarak değil, bilinçli bir sınır olarak görüyorum. Herhangi bir uygulamanın kuramsal zemininin güçlü olması, uygulama sırasında yaşanabilecek olumsuzlukları ve vakit kaybını minimize edecektir diye düşünüyorum. Bir ğretmenin sınıfında yazma etkinliği yapmadan önce bilmesi gereken ilk şey, hangi yazma etkinliklerini hangi sürelerle yaptıracağı değil; yazmanın neden ve nasıl ğretileceğidir. Bu kitap bu sorulara yanıt verme çabası gütmektedir.

Metni hazırlarken iki okur kesimini birden gzettim. Birincisi, alana yeni giren lisansüstü öğrencileri ve araştırmacılar; onun için kavramların tanımlarını, kuramsal hatları ve alanyazının haritasını olabildiğince derli toplu vermeye çalıştım. İkincisi, sınıfında yazmayı bir öğrenme aracına dönüştürmek isteyen ğretmen; onun için de metnin içine kutular ve şemalar yerleştirdim. Kutular, ana metni bölmeden ilkeleri ve listeleri bir arada görmeyi kolaylaştırıyor. şemalar ise kavramlar arasındaki ilişkileri tek bakışta okunur kılmayı amaçlıyor. Acelesi olan okurlarımız kutulara ve şemalara bakarak kitabın omurgasını çıkarabilir.

Son olarak; doktora tezimin oluşum sürecindeki katkıları için danışmanım Prof. Dr. Mücahit DİLEKMEN'e ve yine bu kitabın yayına hazırlanma sürecinde gösterdiği anlayış ve verdiği desteklerden ötürü kıymetli meslektaşım Prof. Dr. Yılmaz MUTLU' ya teşekkürlerimi sunarım.

Ali Fuad YASUL

İçindekiler

Ön Söz	iii
İçindekiler	v
Tablolar ve Şekiller Dizini	vi
Bilgi Bolluğu Çağında Nitelik Sorunu	2
Gerekçe ve Temel Kavramlar	11
Öğrenme Amaçlı Yazma: Kısa Tarihçesi ve Önemi	11
Temel Kavramlar	16
Yapılandırmacılık ve Öğrenme	19
Dilin Öğrenmedeki Rolü	25
Bir Dil Becerisi Olarak Yazma	29
Ürün temelli yazma yaklaşımı	33
Süreç temelli yazma yaklaşımı	36
Öğrenme Amaçlı Yazma	45
ÖAY’ nin Üçüncü Konumu: Öz-Düzenleme Görüşü	59
Fen Bilimleri ve Matematik Alanındaki Araştırmalar	63
Sosyal Bilimler Alanındaki Araştırmalar	73
Kaynakça	85

Tablolar ve Şekiller Dizini

Tablolar

Tablo 1. Pozitivist Davranışçılık ile Pozitivizm Ötesi Yapılandırmacılığın Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi

Şekiller

Şekil 1. Malumattan bilgiye: öğrenmenin dönüşüm sorunu

Şekil 2. Yapılandırmacılığın üç temel biçimi

Şekil 3. Dört temel dil becerisi içinde yazmanın konumu

Şekil 4. Ürün temelli ve süreç temelli yazma yaklaşımlarının karşılaştırılması

Şekil 5. Bilişsel süreç modelinin yapısı (Flower ve Hayes, 1981)

Şekil 6. Süreç temelli yazmanın beş aşaması (Tompkins, 1998)

Şekil 7. Yazmanın iki işlevi: iletişim amaçlı yazma ve öğrenme amaçlı yazma

Şekil 8. Klein'in (1999) öğrenme amaçlı yazmaya ilişkin dört hipotezi

Şekil 9. Sosyal bilimler alanında kullanılabilecek öğrenme amaçlı yazma etkinlikleri

BİRİNCİ KISIM

SORUN VE KAVRAMLAR

Bilgiye her an ulaşılabilen bir çağda okul ne yapar?

Bu kısımda kitabın dayandığı temel soru ortaya konmaktadır: Bilgiye her an ve her yerden ulaşılabilen bir çağda okulun işlevi nedir ve yazma bu işlevin neresinde durur? Birinci bölüm, sorunun kaynağını ele almaktadır: uzmanlaşmanın getirdiği parçalı bakışı, malumat ile bilgi arasındaki farkın giderek görünmez hâle gelişini ve asıl meselenin bir nicelik değil nitelik sorunu oluşunu irdelemektedir. İkinci bölüm ise öğrenme amaçlı yazmanın bu sorun karşısında neden dikkate değer bir araç olduğunu tartışmakta ve kitap boyunca kullanılan temel kavramları tanımlamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

Bilgi Bolluğu Çağında Nitelik Sorunu

Branşlaşma ve uzmanlaşma, bilhassa sanayi devriminin öncülüğünde başladığı kabul edilen bir sürecin devamında, bilim ve teknikte meydana gelen gelişmelerin kaçınılmaz bir sonucu olarak ortaya çıkan olgulardır. Bugün artık her uzmanlık alanı özelinde üretilen bilgi miktarının ulaştığı hacim, ilgili alanın uzmanının dâhi o alandaki bilgilerin tümüne hâkim olmasını neredeyse imkânsız hale getirmiştir. Bilgi birikiminin artmasıyla eski bütüncül dünya anlayışına sahip insan modeli yerini artık modern dönemin uzman insanına bırakmıştır (Yılmaz & Erdem, 2016).

Bilim ve teknikte meydana gelen bu gelişmeler sadece söz konusu alanlarda önemli bir bilgi birikimini meydana getirmekle sınırlı kalmamış, aynı zamanda bu bilgilerin paylaşıldığı, rahatlıkla ulaşılabilirdiği ortamların da ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Dolayısıyla teknolojik gelişmeler aynı zamanda, her alanda üretilen bu bilgi birikimine ulaşmayı isteyen birçok insan için mümkün hale getirmiştir. Bu durum bilgiye ulaşma imkânlarına ve dolayısıyla bilgiye sahip olmayı kişi için ayrıcalıklı bir durum olmaktan çıkarmıştır. Burada bilgi ile kastedilenin, kişinin bir süzgeçten geçirerek kendine mal ettiği içselleştirilmiş bilgi (knowledge) olmayıp, malûmat düzeyinde kalan kuru bilgi (information) olduğu unutulmamalıdır. Kaldı ki sadece belli bir alanda uzmanlaşma amaç ve çabasıyla, uzmanlık alanı dışında kalan disiplinlere mutlak kayıtsızlık beraberinde, her şeyin birbiri ile belli ölçülerde ilişki içinde olduğu gerçek dünyanın doğasını anlamada yetersiz kalan, çoğu zaman bütünü ıskalayan parçacı bir bakış açısını getirmiş, “uzman körlüğü” olarak adlandırılan bir durumun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu körlük Bauman’ın (2013) ifadesiyle bireysel olandaki sosyal olanı, tikel olandaki genel olanı görememe durumudur.

Uzman körlüğü, eğitim bilimlerinde yalnızca mecazi bir yakıştırma olarak kalmamış, deneysel olarak da belgelenmiştir. Nathan ve Petrosino (2003), alan bilgisi güçlü öğretmen adaylarının öğrencilerin nerede zorlanacağını sistematik biçimde yanlış kestirdiklerini, alanın kendi biçimsel mantığını öğrencinin gelişimsel mantığıyla karıştırdıklarını ortaya koymuştur. Bu araştırmanın diliyle söylenirse ileri düzey alan